

25.

ODWAGA

W ŻYCIU I W PRACY

I. PROSPEKT WARTOŚCI

Odwaga ujawnia się w różnych sytuacjach życiowych, niekiedy niebezpiecznych. Zakłada wolny wybór i gotowość do działania zgodnie z przyjętym systemem wartości, pomimo zagrożenia czy trudności na drodze do osiągnięcia dobrych i szlachetnych celów, ważnych zarówno dla podmiotu działania, jak i innych osób.

1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój moralny.

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Formowanie dojrzałości osobistej.

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Kształtowanie umiejętności podejmowania słusznych wyborów moralnych w wolności i prawdzie.

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Co to znaczy być sobą?
- Czym jest odwaga?
- Czy system wartości obowiązuje zawsze?

1.5. ZADANIA DLA UCZNIA, SAMOWYCHOWANIE

→ NORMY

- Osoba jest podmiotem własnych czynów.
- Poprzez czyny osoba rozwija się i dąży do szczęścia.
- Odwaga jest naturalną konsekwencją wierności prawdzie.

→ ZASADY

- Kształtuję swoje sumienie, aby w wolności dokonywać słuszych wyborów.
- Przyjmuję odpowiedzialność za własne czyny.
- W moim postępowaniu jestem wierny wyznawanym wartościom.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

→ NORMY

- Godność osoby ludzkiej zakłada w sobie prawość sumienia i jej się domaga.
- We wspólnocie osób istnieje wzajemna odpowiedzialność za dokonywane czyny.
- Odwaga i odpowiedzialność za własne postępowanie kształtuje się przez dobry przykład.

→ ZASADY

- Moje postępowanie odpowiada mojej godności osobistej i godności innych osób.
- Tworzę oparte na sprawiedliwości więzi osobowe.
- Wspieram moje dziecko w podejmowaniu właściwych moralnie decyzji.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

→ NORMY

- Człowiek ma prawo działać zgodnie z sumieniem i wolnością.
- Moralność pozostaje w ścisłym związku z człowiekiem jako osobą.
- Transcendencja osoby i posłuszeństwo prawdzie współtworzą wolne działanie osoby.

→ ZASADY

- Umożliwiam uczniom postępowanie zgodne z ich sumieniem.
- Ukazuję uczniom wartości związane z dobrem i prawdą.
- Tłumaczę, że człowiek realizuje się tylko poprzez prawdę.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Nauczyciel zapisuje na środku tablicy słowo „odwaga” i rysuje cztery odgałęzienia: uczucia i emocje, świadomość, ludzie, bezpieczeństwo. Następnie zaprasza uczniów do rozmowy o tym, jakie emocje i uczucia mogą się wiązać z odwagą, co myślimy, kiedy zbieramy się na odwagę, jesteśmy odważni albo już wykazaliśmy się odwagą, czy bycie odważnym oznacza wystawianie się na niebezpieczeństwo. W podsumowaniu zadania zwraca uwagę na różnice między odwagą a brawurą oraz podkreśla, że pokonanie lęku jest elementem odwagi.

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Młody człowiek jest świadomy obowiązku formowania swojego sumienia i budowania własnego systemu wartości. Zna swoje mocne i słabe strony. Potrafi być konsekwentny w działaniu. Jest wierny wyznawanym wartościom i swoją wolność z odwagą kieruje ku dobru i prawdzie. Pomaga również innym osobom w podejmowaniu słuszych wyborów. Swoim działaniem przyczynia się do rozwoju siebie i drugiej osoby.

1.10. ZAGROŻENIA

Młody człowiek nie będzie chciał podejmować nieustannego wysiłku poznawania prawdy i postępowania według zasad sprawiedliwości. Może brakować mu odwagi, a jego czyny będą sprzeczne z godnością osobistą. Swoim postępowaniem może krzywdzić siebie lub inne osoby. Nauki i pracy nie będzie traktował odpowiedzialnie jako wartości. Niekiedy, dla zaimponowania komuś lub zyskania aprobaty rówieśników, otoczenia, będzie podejmował działania brawurowe, stwarzając pozory odwagi. Będzie podejmował aktywności zagrażające własnemu życiu.

II. WYBRANA LITERATURA Z KOMENTARZEM

POTOP

” Mroczyło się na dworze. Panna Aleksandra chodziła po izbie pospiesznym krokiem i w duszy wrzało jej ciągle. Nie była to natura zdolna znosić prześladowania losu i nie bronić się im. Rycerska krew krążyła w tej dziewczynie. Chciałaby natychmiast rozpocząć walkę z tą zgrają złych duchów – natychmiast! Ale co jej pozostaje!... Nic! Jeno lzy i prośba, by pan Andrzej rozpędził na cztery wiatry tych hańbiących kompanionów. A jeśli tego uczynić nie zechce?...

↑ H. Sienkiewicz, *Potop*, Wydawnictwo Greg, Kraków 2020, s. 35.

KOMENTARZ

Henryk Sienkiewicz (1846–1916) w *Potopie* przedstawił Aleksandrę Billewiczównę jako ideał kobiety swoich czasów. Piękna, skromna, ale śmiała w swoich przekonaniach bohaterka to wzór do naśladowania. Jej upór i odwaga oraz szczerość sprawiały, że nikt nie śmiał sprzeciwić się jej woli. Na pierwszym miejscu stawiała dobro ojczyzny, była również honorowa i energiczna. Poprzez nadanie Oleńce niezłomnych cech charakteru autor zasugerował, iż nie tylko mężczyźni mogą przyczynić się do wyzwolenia ojczyzny i swą wiarą naprowadzać innych na właściwą drogę.

Panna Oleńka wyznawała określony system wartości, którego nie mogła zmienić nawet miłość do Andrzeja Kmicica. Uznanie go za zdrajcę ojczyzny stało się dla bohaterki źródłem głębokiej rozterki, gdyż serce było pełne miłości, jednak rozum podpowiadał, że zdrajca na nią nie zasługuje. Miłość zwyciężyła jednak nad nienawiścią, a panna Oleńka dowiodła, że ma odwagę kochać i wybaczać. Okazało się bowiem, że jej ukochany jako Babinicz przysłużył się dobru Rzeczypospolitej.

III. NAUCZANIE

3.1. SUGESTIE FILOZOFICZNE

W starożytnej greckiej koncepcji duszy, a zwłaszcza u Platona, słowo „męstwo” jest związane z drugą częścią duszy (gr. *thymos*, *epithymos*), identyfikowane z pragnieniem, odwagą, zapalczywością itd. Bywa identyfikowane też z pierwszą częścią duszy (gr. *nous*) jako intelektualna odwaga, odwaga myślenia, a także z trzecią częścią duszy (gr. *pathos*) jako odwaga cielesna, moc fizyczna. Mamy więc do czynienia z trzema rodzajami odwagi, mocy i doskonałości, zwanymi popularnie cnotami (gr. *aretai*): odwagą myślenia, odwagą przeżywania i odwagą odczuwania. Dało to podwaliny pod współczesne rozumienie pojęcia odwagi w kulturze, gdzie odwaga stanowi etos człowieka w pełni uformowanego, gotowego ponieść konsekwencje wierności swoim słusznym wyborom i zachowującego honor.

3.2. SUGESTIE DYDAKTYCZNE I PEDAGOGICZNE

Młodzież potrzebuje wzorów godnych naśladowania – rodziców, nauczycieli, wychowawców. Prawdziwych bohaterów codzienności, którzy odznaczają się heroizmem i są wierni ideałom. Odwaga w środowisku życia, w rodzinie, w szkole, w pracy może przejawiać się na różnych płaszczyznach – zarówno w odniesieniu do zagrożeń fizycznych, jak i duchowych, niematerialnych. W ujęciu syntetycznym można mówić o czterech obszarach, które stanowią wyzwania na drodze wzrostu odwagi: mówienie, porywania się na rzeczy wielkie, wytrwałość i umiowanie¹. W praktyce chodzi więc o odwagę mówienia prawdy, przyjmowania odpowiedzialności, stawania po stronie pokrzywdzonych, ale też do bycia sobą, do stawania twarzą w twarz z własnymi słabościami.

Motywację określonych wyborów stanowi wewnętrzne przekonanie o słuszności własnego postępowania i konieczności opowiedzenia się po stronie wartości, takich jak życie, dobro, prawda, sprawiedliwość. Osoby odważne postępują w zgodzie z własnym sumieniem i dokonują wolnych wyborów. Jest to oznaka odpowiedzialności za siebie i innych. Nie ma to nic wspólnego z bezwzględnością, brawurą, chęcią popisania się przed innymi czy samochwalstwem².

1 Por. T. Radcliffe, *Odwaga*, [online:] <https://wdrodze.pl/article/odwaga/> [dostęp: 31.08.2022].

2 Por. P.T. Nowakowski, *O kształtowaniu charakteru*, cz. 6, *Męstwo, czyli gotowość do przeciwstawiania się złu*, „Kurier Nauczycielski” 2020, nr 1, s. 10.

3.3. SUGESTIE PSYCHOLOGICZNE

W psychologii egzystencjalnej odwaga rozumiana jest jako postawa, względnie trwała gotowość człowieka do podejmowania działań oraz wytrwania w nich w sytuacjach trudnych, zagrażających, problemowych, co stanowi wyraz poczucia sensu życia i realizowanych przez osobę wartości. Cechuje się wolnością, celowością i świadomością. Obejmuje trzy podstawowe komponenty: poznawczy, emocjonalno-motywacyjny oraz behawioralny. Aspekt poznawczy odwagi wyraża się w poznawaniu natury życia człowieka, środków, które prowadzą do osiągnięcia celu działania oraz rozpoznaniu jego sensu, a także zdolności do podejmowania właściwych decyzji i wyborów. Komponent emocjonalno-motywacyjny obejmuje zdolność człowieka do realizowania wartości i odpowiadania na nie oraz doświadczania siebie samego. Aspekt behawioralny wiąże się z zaangażowaniem we własne życie i uczestniczeniem w nim w pełni³.

³ Por. J. Siewiora, *Odwaga i służba jako komponenty wychowania społecznego*, „Problemy Współczesnej Pedagogiki” 2018, nr 4(1), s. 73-82.

IV. NAUCZANIE RELIGIJNE

4.1. TEOLOG

W świetle moralnego nauczania Kościoła odwadze odpowiada cnota męstwa, która zapewnia wytrwałość w trudnościach oraz stałość w dążeniu do dobra. Ponadto umacnia w opieraniu się pokusom, a także uzdalnia do przezwyciężenia strachu oraz do wyrzeczenia i ponoszenia ofiary, nawet za cenę życia w obronie słusznej sprawy.

Jezus, świadomy licznych przeciwności, jakie spotkają uczniów, zachęca ich do odwagi słowami: „Na świecie doznacie ucisku, ale miejcie odwagę. Jam zwyciężył świat” (J 16,33). Wynika stąd, że odwaga jest potrzebna w każdym ludzkim działaniu, pozwala bowiem przeciwstawić się złu na drodze do urzeczywistnienia królestwa Bożego na ziemi.

4.2. NAUCZANIE PAPIESKIE

Ta moc potrzebna jest, by żyć na co dzień odważnie, także w sytuacji obiektywnie trudnej, aby dochować wierności sumieniu w studiach, w pracy zawodowej, by nie ulec modnemu dziś konformizmowi, by nie milczeć, gdy drugiemu dzieje się krzywda, ale mieć odwagę wyrażenia słusznego sprzeciwu i podjęcia obrony. „Więcej być”. Dzisiejsze „więcej być” młodego człowieka to odwaga trwania pełnego inicjatywy – nie możecie z tego zrezygnować, od tego zależy przyszłość każdego i wszystkich – trwania pulsującego świadectwa wiary i nadziei. „Więcej być” to na pewno nie ucieczka od trudnej sytuacji.

↑ Jan Paweł II, *Homilia z liturgii słowa skierowana do młodzieży zgromadzonej na Westerplatte*, Gdańsk, 12.06.1987, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2012, s. 480.

Chciałbym wrócić do specyfiki życia zawodowego chrześcijanina. Chodzi po prostu o dawanie świadectwa o Chrystusie w świecie, ukazując swym przykładem, że praca może być bardzo pozytywnym miejscem osobistej realizacji i że nie jest przede wszystkim sposobem bogacenia się. Praca pozwala wam uczestniczyć w dziele stworzenia i służyć swoim braciom i siostram. Działając tak, będziecie „solą dla ziemi” i „światłem świata”, jak nas zachęca Pan. Bez względu na swoją pozycję społeczną, zgodnie z duchem Błogosławieństw (por. Mt 5,3-12), stosujcie w swoim życiu codziennym opcję preferencyjną na rzecz ubogich, aby zobaczyć w nich konkretne oblicze Jezusa, który was wzywa, abyśmy Mu służyli (por. Mt 25,31-46).

↑ AM 130.

„ Jezus przypomina, że aby być chrześcijaninem konieczna jest odwaga. Zaprasza tłumy do odważnego wykorzystania swoich talentów, do podjęcia ryzyka. Kiedy pozostajemy zamknięci w sobie, a naszym jedynym celem jest zachowanie *status quo*, w oczach Ewangelii jesteście przegrani. Śmiałość, nadzieja, kreatywność i odwaga – to słowa, które nakreślają duchowość chrześcijanina. Pandemia pozwoliła nam docenić tych wokół nas, którzy pomimo lęku narażali własne życie. Zaczęliśmy zdawać sobie sprawę, że nasze życie jest splecione i podtrzymywane przez zwykłych ludzi. To są talenty wykorzystane. Dlatego ponawiam swoje zaproszenie do odważnego podążania z nadzieją, która potrafi spojrzeć poza osobistą wygodę, drobne zabezpieczenia, ograniczające nasz horyzont, i potrafi otworzyć nas na wielkie ideały, które czynią życie piękniejszym i bardziej wartościowym.

↑ Franciszek, *Potrzebujemy odwagi by budować lepszy świat po pandemii. Przesłanie do uczestników Festiwalu Nauki Społecznej Kościoła w Weronie*, 25.11.2021, [online:] <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-11/papiez-potrzebujemy-odwagi-by-budowac-lepszy-swiat-po-pandemii.html> [dostęp: 31.08.2022].

4.3. PISMO ŚWIĘTE

” Nie bójcie się tych, którzy zabijają ciało, lecz duszy zabić nie mogą. Bójcie się raczej Tego, który duszę i ciało może zatracić w piekle. Czyż nie sprzedają dwóch wróbli za asa? A przecież bez woli Ojca waszego żaden z nich nie spadnie na ziemię. U was zaś policzone są nawet wszystkie włosy na głowie. Dlatego nie bójcie się: jesteście ważniejsi niż wiele wróbli. Do każdego więc, kto się przyzna do Mnie przed ludźmi, przyznam się i Ja przed moim Ojcem, który jest w niebie. Lecz kto się Mnie zaprze przed ludźmi, tego zaprę się i Ja przed moim Ojcem, który jest w niebie.

↑ Mt 10,28-33.

4.4. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

” Męstwo jest cnotą moralną, która zapewnia wytrwałość w trudnościach i stałość w dążeniu do dobra. Umacnia postanowienie opierania się pokusom i przewycięzania przeszkód w życiu moralnym. Cnota męstwa uzdalnia do przewycięzania strachu, nawet strachu przed śmiercią, do stawienia czoła próbom i prześladowaniom. Uzdalnia nawet do wyrzeczenia i do ofiary z życia w obronie słusznej sprawy. „Pan, moja moc i pieśń” (Ps 118,14). „Na świecie doznacie ucisku, ale miejcie odwagę: Jam zwyciężył świat!” (J 16,33).

↑ KKK 1808.

V. LITERATURA

Benedykt XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska Africae munus*, 19.11.2011, [online:] https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/apost_exhortations/documents/hf_ben-xvi_exh_20111119_africae-munus.html [dostęp: 31.08.2022].

Franciszek, *Potrzebujemy odwagi by budować lepszy świat po pandemii. Przesłanie do uczestników Festiwalu Nauki Społecznej Kościoła w Weronie*, 25.11.2021, [online:] <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-11/papiez-potrzebujemy-odwagi-by-budowac-lepszy-swiat-po-pandemii.html> [dostęp: 31.08.2022].

Gałkowski S., *Ku dobru. Aktualność filozofii wychowania Jacka Woronieckiego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 1998.

Jan Paweł II, *Homilia z liturgii słowa skierowana do młodzieży zgromadzonej na Westerplatte*, Gdańsk, 12.06.1987, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2012, s. 476-484.

Nowakowski P.T., *O kształtowaniu charakteru*, cz. 6, *Męstwo, czyli gotowość do przeciwstawiania się złu*, „Kurier Nauczycielski” 2020, nr 1, s. 10.

Radcliffe T., *Odwaga*, [online:] <https://wdrodze.pl/article/odwaga/> [dostęp: 31.08.2022].

Siewiora J., *Odwaga i służba jako komponenty wychowania społecznego*, „Problemy Współczesnej Pedagogiki” 2018, nr 4(1), s. 73–82.

Ślipko T., *Zarys etyki szczegółowej. Etyka osobowa*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2009.

Trempała J., Czyżowska D., *Psychologia rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

Wojtyła K., *Elementarz etyczny*, Drukarnia Akapit, Lublin 2018.

Wojtyła K., *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, red. T. Styczeń, W. Chudy, J.W. Gałkowski, A. Rodziński, A. Szostek, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2020.

Wolicki M., *Dojrzała osobowość, dojrzałe sumienie*, Tum Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2000.

Wolska U., *Odwaga bycia sobą*, „Paideia” 2020, t. 2, nr 2, s. 181–193.

